

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

14106

GÄSTRIKLAND

Valbo

28/10 1940

Wendin, Vivi, 1940

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning och
bordsseder

39 bl.4:o

4 " " teckn.

1 brev (= 4 s.)

14106

Svar på frågelista M. 82 om Matordning
och bordseder.

Gästrikland
Valbo m.

I Matordning.

1. Beräkningen för måltid
är mät. t. ex. då bardo n te, so
han får et odenthet mak mat
var han kömer. han har
ju fot bia" sa barys"

2. En dålig måltid kalas
färiköst eller fälimansmät.
"Da" där var da rikt fälimans-
mät." "Dom har da rikt fäli-
köst i den gar.

Om en god måltid eller
om en måltid, som man tyck-
te värbilt mycket om kunde
"bia" = bida, vänta eller vara utars.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frågl. M 82

man säga lystnär. "da der va
 do et lystnär fo mag da." "an
 kün da tyka, at han skul
 fod sit lystnär non goz. men
 han var da äre nojd. han
 at som hiss i sköven fo
 jämnar. men ha va foal ma
 ha som ma alt änat hans
 i väron. 'myfts vil ha mer, o
 häliks vir äls fölt."

0.5!

0.2

2 p. over

en stark mätkande
 eller riktig mätkid kallas skö-
 mär. ja, si ha va da sa ma
 särbezlära, at hon künna
 ta va et riket skörmär uti
fäl hon had va, men hon
 künna bia (öso) uti fäl ha "knejs".
 "knejs = behärdes"

0.2

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

Ja, se det var så med Sundbergs-
Lena, att hon kunde se sig
ett stadigt mål mat om hon
hade något, men hon kunde
vara utan också om det be-
hövdes.

Vaknål kan man också
få höra men i utbytet ligger
att mälliden vakas (förkastas)
Men för att man skulle ha rättig-
het att göra detta skulle maten
var absolut oanvändbar annars
gjorde man något mycket syn-
värdigt. "du ska ut vräta o
vräta maten; da a syn. den
dan kan nog komma, da du
skäl säga gud för in hos brö

UJMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

bit

3. Beräkningar för tid för måltid är maldags eller ätdags. Ofta använde man också omskrivningar "du ber in o fa på pörgrytan. ha o mat ätdags." "ska ni kom in nu do, da o ju matdags o maten star på böks" "da o ti på o äta." "Det är tid att äta."

5. Beräkningar för bitet mellan mellanmål avsett att stilla den värsta hungern är billmudda och billfrukt (Se vidare svar på frågan 8.)

rispe, t. ex. fruktostim 'mindre frukt' kost

Äu bitet mellan målen kallas frulle eller mat i vä.

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

"hon älskar att va myfso i mä-
 ho, men hon ger nog o "frälar
 till da o da." "hon mötar nog
 i va om dagarna." "hon jeta, nt
 eta, var ve at, men sen, da
 var ja kom in hol hon pa
 möta o at. (möta har i övrigt
 en vidsträckt betydelse. "Hon vela
 helst itt' för sä jälv o möta".
 "Hon har möta ihop sä mycke
 pengar." "Hon möta umman dä".
 "Va vittör du o mötar mä".
 Uttrycket ligger väl närmast att
 man gör något, som man inte
 vill, att någon främmande
 skall blanda sig i eller ha
 reda på.)
 "fnalla = mäåla. Möta = smygåla"

ULMA 14106. V. Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

✓
 fel.

6. ja gud, an mag bevāra
 mag fans da gādar da da int
 va non risōn utan alt jek
 pa slarv o pa in del hol had
 dom sa fālit sa dom had val
 knaft na o sa tel āla gōzōr. ja
 vet da ha va in family her som
 ungar kūrna kom o int o
 kringa fran mōrs te braln for
 o fa non smīryās. o pa in del
 hol kūrna jārger, da som nu,
 va in rikt byrāna, som bā-
 so lept i gādans o int hōt va
 lag non mat, utan ungar fek
 sa va bit, som da fol va.

1
2

kan?

vola? put

Men som regel höll man
 hōt sa = by sig om.

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940

GST. VALBO
 Frgl. M 82

bestämde måltider. "da skal ge
eter kökslägs; da va bäst
da en nu, inga svar int"

7. Vinterhal ad man van-
ligtvis fyra mål om dagen
ja si ve juktin var, a löza
dar. a va int i jar kvälar, var
en kom in i had rätta i fjä-
ss int. föst pa mörren jek en
in skal köp käfe innan en skal
ut. si käfe tyd dom se va av
en som het lumpyären. kan
loy gämba ber i al möjle
lumpy, öro jek en köfs i stals.
men riktigt riktigt löst bebäks
jek dom in ryp i in irtgiva
innan dom jek ut. men ha

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

a. ut i mitt minne. ja sen da
 skäl en var o ha frukost
 ha va vänligtvis äpskikt gröt
 elor välinz elor va. ja sen da
 fek en mida ve 1/2 lin o da
 var a pörst o frisk elor va.
 sen fek en äftonväd ve 6 lin
 o sen var a o ga ut o hüg
 ve elor va for härens, o från
 timrens fek rad va o yirra.
 o sen var a o et kvälor
 i 1/8 lin. ha var gröt o mjölk
 ha. da var ständt rad o vaf
 ha va öror fek dom da äp-
 skikt tel frukost.
 ja pa vintoz künna dom
 at fyra mak i in del gäddar.

säll?

äffväl

1?

?

äs.-stekt?

ULMA 14106. Vini Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

dom fele int jar va tids kvälar
si o da fele dom va försköf-
ning 'n smörgäs o ost eller
spiken sil eller va va 1/26 tim
läso gret o myskik 1/28"

Annars ät man i allmän-
het tre mät om dagen nämligen
fruköst (även morsmät eller
mön) midda o kväll (även
kvällor eller aftervard.)

fruktost

8. Den vanliga matord-
ningens kunde förändras under
vissa tider och förhållanden
s. ex. under slaktern, bröskon,
fäbovistelsen och pärupptagningen
på märdällen, där man
had ont om arbetskraft, levde
även stogen

ULNA 14106. VIVI Wendin. 1940
GST. VALBO
Ftjl. M 82

man mycket enkelt under natten.
 "ja ni ve slögon va ha bröskant,
 so da stod en mest på tön-
 mjölk."

Men på de större gårdarna
 åt man däremot fyra mål.

"ja nog mins ja var
 ve va ut ve ängars o slag.
 (Detta gäller utägor) da var o
 bröskit ska ja säga. da jk
 en av senast tri. en veta
 av medan da va dag o da
 slag ve de 6-7 tim. o da skal
 ve in o ha tillräckligt, hjälpar
 o ynkonsil, rikts sil so fröts
 ran om fingars på en sen
 var o ut o föfästa o llo. o

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940

GST. VALBO

Fgl. M 82

sen ve 9-10 tim skul an in
 o ha fruköst kälgröt ma het
 äfräliz. ebr äfrälizor fek en
 vila 1-2 timar, o sen skul an
 ut o sträva. o sen var a
 mida ve 7 tim o da fek en
 pärer, öso var a o kärva av
 an dar fräskbitn. (Färket var
 oftast saltat och torhat och
 äts gicket). o sen var a o
 * vila in härbrotima ebr sa
 o sen var a o bar i hagn hq.
 ve 6-7 tim at ve kvälor pärer
 o ut o gröt o mjölk. sen
 drog ve os te söffils bäkon² (ha
 va bälins¹ o vi, som had äger
 dar) o had älahända i¹ttis.

n?

vè

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

¹ Hem-ägar Berlin ² En backe i närheten av Hädö.

för os. o sen var a o skaf
na inbärkar o sen pa io
Gut yjelo o rok ut kränkans
o sen var a "knyt sa pa göhvs
ve had bra söjar i stugon
men da hat frun timmons
liga. (y a)

stättarstuga?

"Unnör slottet in jock är
opp bris o da id är tillfu-
kört. Da vela är bra är
frukörbetta immar är
jock ut, yrickor sill, ost o
merost. Sen ve 9-10-tin jock
ve är väl ling ma är kött-
bit (här köttbit köttigt fläk) o
är kallgrödsbit. Ve rikst stoks
"knut sa = lägga mig (för att sova) i stugon
köket.

ULMA 14106. V. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

om grötter "

Det kunde också hända
att man hade 5 mål under stäcken

" Ja, först skull' dönn ha mö-
rsmål, då va rullstämning o pu-
tatis. Sen va 8-tir feck dönn fru-
köst, då va allts ärtvälling o
flärk. Sen skull' dönn ha his-
midda, då kunna va brö
o mjölk, men var hä riktigt
storslags kunna dönn ja vit-
välling eller grynkör. Sen skull
dönn ha riktigt mat flärk o
grävör te midda. Glad dönn
mycket folk te hjälp, så dönn
vela ha bitö batter kunna dönn
ha man risgrynstaka

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940

GST. VALBO

Frgl. M 82

ettörat. Sen skull dönn ha aftän
vard hä var ungefär söm his-
middan. O nit skull dönn ha
kvällsvard. dä var gröt o mjölk."

När man höll prä med
bröken ät man också prä
mäl prä morgonen. "Te bröken
jick än upp i 2-3 tim. o dä
fick än in ströming o in
bröbit innan man jick ut
i rian." Till detta fick man
ofta en ny.

Vid potatisnyttagningen
skulle man också ha ett
extra mäl lillmidda. Den
bestod mestadels av kaffe och
brä bakka. (Kaffet har varit känt

relativt länge i bygderna. "Ja nog
fanns hä kaffe i min barndom
men ja vet fannar berättat, att
i hennes barndom fanns hä
int vä." (A.O.)

Under fäbovistelserna lev-
de man i stor utsträckning
på mjölk och ost eller smörgås.
"Ja jag var då i fäbon fyra
somrar. När då var "brömstin".
Då lära ve oppa hi ellö fyra.
Då had ve kalas pörönsstamps
o fläk. Då jick ve till varann
o ät. Annars levde ve mest
på smörgås o mjölk." (A.L.P.)

9. "Nog var ä olika mä
"brömstin" = Den tid, då det var gott
om bröms.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

matthällningen. Än här laggas-
 bonn. Han var då för vår. Döm
 sa han var så smäl, så när
 han känd, att döm stekt
 sill i en ann yärd så
 rymma han förske o rätt
 o ät jävör te silloss. O, när
 han va i skogen så had
 han bärs skärbrö" mä rä,
 oso rita han en kärbit på
 en prävröslapp o had te
 sugöl. O döm fråga en dräng
 hur då var o var där. 'Eja
 hä går väll ann, bäro än
 har vänt rä. Döm rättör
 fram ett fat mä pärön, oso
 hängör döm en rätt sill i

1/2 kärst bröd

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

ett mörs över bords, oso får
 är gullt på fingrö o mätta
 o get till grän o stik är
 så är får lito raltmak. Men
 i böjan bomma är så värt
 för vi ä ju många, som mät-
 tar ettör är dä illor så
 har ä i rörelss jämt."

"Dä va allt ymsom
 dä, hur dom had mä
 härlor. I en del va hä bät-
 tö o en del sämmä"

"In del hära de lev på
 som äsol kost, men dom lev
 ses dom dog som ma ha va
 in gäbe som bäro lev av ost
 o skarp brö. men sa var han

"skarp" m.

Söndagsmaten skilde sig ganske væsenligt fraa vardagsmatten

Man åt finare bröd s. k. lunn eller riksbröd. Till frukost hade man gallbrö o flärk. På middagen

fick man rotsuppar o peppar-rotskött m.ä. räs. (Födet man kö- hade var oftast raltat kött.) Till efterrätt fick man ofta en pannkaksbit eller om det skulle va- ra riktigt fint stänkaka^{3/}.

"en pannkaksbit skil. om de jäm. ha ja, äfnysspannkaka, dom va höfuga skä ja röga. dom veta op ijis. da vaf en

"skarp" betyder i detta sammanhang "mager" Se listan om bröd^{3/} stänkaka gjordes av mjölk, saffran och löpe.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

värmät."

10 Lovel kallas i allmänhet sügsch. Till sügsch räknas prak-
kirks laget all föda utom bröd
potatis och mjölkmat.

"an tärä et va häromät
man an fek ta va sügsch."

sügsch va an vängen i
hushöla ma. man fek int eskas.

"ihän fek an int annat
ke sügsch an lite sur bämäs."

"an fek int ²⁾va smet
pa sügsch int änej ha var
o et praver o bröd va an vaf
mat."

"eskas = ödsla ²⁾ va smet pa = by-
ka om eller vara förtjurt i.

2
sügsom?

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Verbet sugla användes i dialekten ^{bl. a.} i betydelsen spara på, äta försiktigt av o. s. v. "du bor sugla me fräsko. ha se min var int sa god om heter."

"ha kan bi heter, se en far var se sugla igen."

"bra möjligt soht me smor. du bor vel var da o sugla."

"äta grundligt av en enklare för att en följande rätt måtte förstå bättre" kallas lägg bötker och liknande uttryck. ha skal va se kräftst o lag böten me. "bötnfödan ha va bro o präror for da mästa ha." "kan

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940

GST. VALBO

Frgl. M 82

äls som lüssen i skivven, da
er som han äbe had nor
botz.

Även ordet bukfylla användes
men med det menas mera skym
mande än närande föda.

12. Matsäck kallas merbadsels ~~...~~
massäck. "nor ve lag i skögen tära
ve ha mäsäck, flesk o brä o
nor skräpkeiv."

"da va i bika hu som
kärva lag i, da er va i skögen
o skäla ha mäsäck an del fet
bra o br det sämst. ja vet
da va nor börs, som va va
met sa ha va fs waf o da
gika han drängen te skotes ma

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

märsk o gahr skul han kom
 eler sinars men var drängen
 skul ni eler va hann had i
 märsk var a bärs brö o säld-
 strömmiz o inge smor, men
 da vat han int hann en
 begrifa o lag strömmizans
 o skak pinar te ber o stald
 dom eler vägr. var bon kom
 vat han äldes föfrivla över
 da dar o fråga hur han kuma
 jet ja da vist ma gäs gäver
 o stald strömmizar i väghänton.
 men ni han va fo jökke an
 da drängen sa han sa 'star
 dom kvar? o ja som gäka
 hem dom eler smör." 8

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

Massäck användes vid skogs-
köring o då man skulle ut
på fälväg. fälväg. är på slätten.

13. Till massäck kunde man
ha bröd och smör, fläsk eller kött
samt oftast brännvin. Vid körk-
färden hade man mesost och
brännvin.

"ja mer da skal va
mäsäk da had ve brä o lite
smör i in brä^{sk} o mesost
o "bragazost" o in bit rä^{lj}ost
eller fläsk"

Oven rill och strömming
användes till massäcksmat.

Man berättar också, att
"bragazost" = humingölkesost.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Fgl. M 82

Käsms

i hämna (hämna = Hedersunda rocken)
 hade man massäck med sig
 då man var usa och slog sina
 ängar. Denna massäck bestod
 av ett kryck med kallgröt och
 en flaska mjölk. Gröten åt man
 redan direkt ur krycket men
 mjölken slog man upp i en
 bukta i förskinnat.

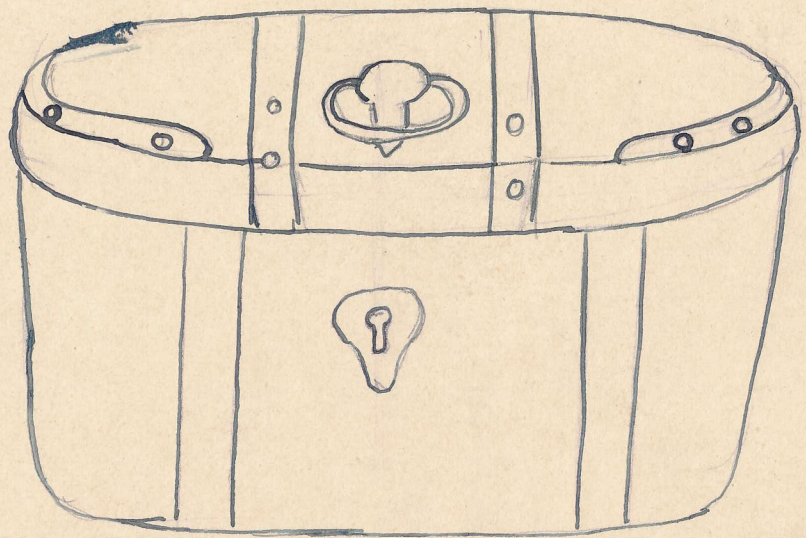
När man gick i skogen ha-
 de man ofta matsäckerna i en kurs
 "ja ni ve had da künsvär
 ve jod av nävon. ve skar bitar, som
 va bra körn, sänt björken äro verd
 ve künsvär me lok av dem de
simpson. dem va via opi, äna le
 1/2 om bra ja. äro var ha tränlag.

✓
 ✓
 ✓
 a?

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

Matsäckskrin av trä och
försedd med lås och järn-
berlag. Skrinet finnes vid
"Vrelas"

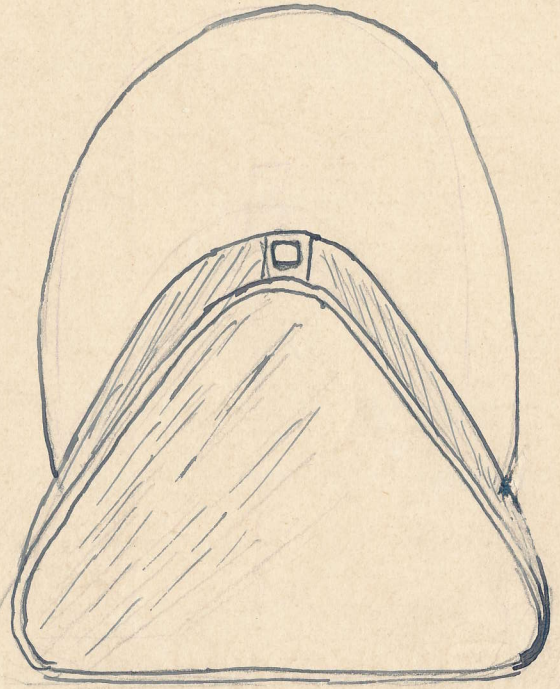
längd 58 cm.
höjd 22 cm.
bredd 36 cm.

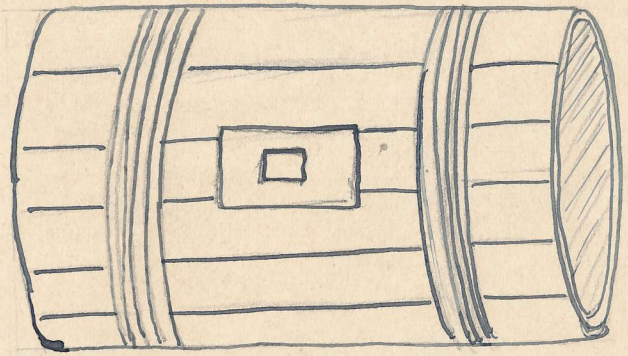
ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Drickshaggar, som medlogas,
då man var ute på färdväg
Föremålen finnas vid Vretas

ULMA 14106. V. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Höjd 40 mm.

längd 25 mm.
höjd 18 mm.

man va styr te o bar pa ryggen,
ofta hand man en da künson
isör ykran, som man ju bar
pa äkseln.

Men da man var ute på
fälväg hade man oftast ett massäcks
skrin av trä.

16. Brann och även vurma
kunde man ofta ge något ätbart
direkt i handen. Brannen fick ofta
en mesorbit. Om någon god
vänn eller granne bitte vi vil-
le man inte gärna låta ho-
mom gå utan traktering. Då
tog man ofta ett stycke bröd
o en bit smör samt ost och
mesor och la på ett fat och

ULMA 14106. V. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

räcke honom

Men det betraktades som ett stort oskick att stå kvar inne om gårdsfolket skulle äta. Och gick man fram till matbordet på ett främmande ställe, då var det givetvis en ännu större fösynelse.

Man säger inte heller gärna att barn (ibland även vuxna) stod och såg på då man tillredde mat. "hon had de inget vet hon kända da o" smöltta tes ar va tvängen te je na smäka for o bi ar ma, na. men hon "molta" = stå och titta med ögonen eller stå och smält se på.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Fgl. M 82

had ingo hemmet ännu heller utan
 en tåra rakt gäta hemna.

Alla var likväl inte så
 hårdhjärtade, utan ansåg, att
 man borde ge ett barn smaka,
 om man hade något, som man
 märkte att det stod och bräna
ettör. "Du ska int låt ett barn

sti o ni på, då du har nå
 gött, utan du ska låt brä få
 smaka, för barna hjärta blöder."
 (ett barns hjärta är känsligt)

17. "ner dom had värt te stan
 (Gefle) var ha äls bruk, at dom
 skäl ha ma sa in sköpa hem
 te ungans. ha änsägs da for in
 "hemmet = förstånd att gå hem i
 tid.

sikts läskhet ha.

II Brödsseder

18. Prarna leske barsbör
högt. De lura om. (lura om =
luras om)

"Ve lest var fo jag sakta"

18

"abminstone lest dom bör
bär ve kaläs o da gong dom
in rälrväs ma skrädan lag
ov o gong. änas lag med ihöp
händers bär. (y a.)

22 22

19-20. I regel använde man
matbord. Men var familjens
biter kunde det hända, att
man helt enkelt bara flyttade
fram pannringen med grötgrytan
och rycke och satte kring ysern.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

och åt.

När matbord användes hade alla sina egna platser. Husmor satt aldrig med vid bordet utan åt vid spisen.

Dygghjörna skulle egentligen inte få sitta med vid bordet, utan arningens fingo de äta efter-åt, eller också fingo de äta vid ett särskilt bord nere vid dörren. Men på en del gårdar höll man inte så strängt på denna sed utan de fingo äta samtidigt som det övriga gårdsfolket.

"Dygghjörns sot ätri ma hüsbonfötker. dom at etor o vat"

ULMA 14106. V. V. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

första märta ätdela. (H.L.)

djupnjönens fele at ve id sä-
gilt bod. dom va va darrhant
o sula ner va (A.E.)

noy fele dom rita te bog
tesamans ma os. (L.O.)

Barnen fingo i allmän-
het vara med vid bordet Men
de äldre uppger, att de ha hört
berättas att de mindre barnen
fingo så vid bordet.

21 Varje hushållsmedlem hade
sin särskilda sked. Men man
ät mestadels ur en gemensam
bänk (stengat = stenkärlskål), av
trä eller stenkärl. Flade man
"darrhant = darrhant. 2) sula = röla
ned. eller kladda.

JLMA 14106. Vivi Wendin. 1940

GST. VALBO

Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 14106
V. Wendin 1940? VALBO, GST.

uppstekt gröt och mjölk satte
 man ofta fram skeppan
 på en pannering på bordet och
 en bunke med mjölk bechrid.
 På sommaren hade man mesta-
 dels långmjölk. När man ät
 på detta vis, var det viktigt
 att man inte kom ur skeppan
en (även skedagänjer). "De
 pek int va va i vägen för ge-
 gänser int" "en tona hol ge-
 gänser, kom en ur där
 de kurna en st i hjär-
 o ha jod en fal i här, va
 ha va tona ränder av tön-
 mjölk på bords."

"ja vet när söksläppan"

"En dagssvepare från Mackmyra" Brev fr. V.W. 22/11-40

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 14106
 V. Wendin 1940. VALBO
 GST.

?

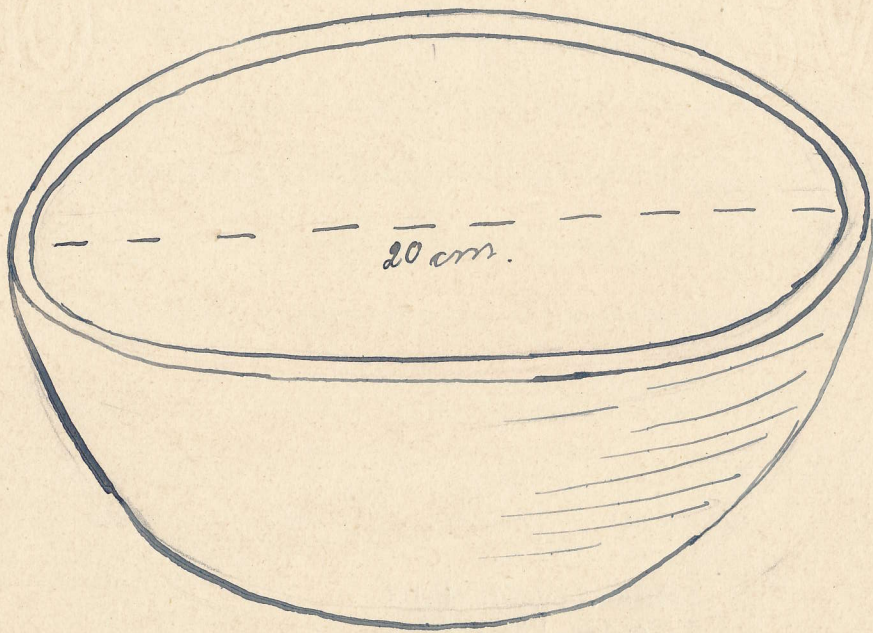
va hos samsils ra rot zokstaprom
 o in kar te o rot jernnyshk
 o samsilsborn sag hur zokstap
 om vrekt i sa o in da anra
 han int ma o da sa "han"
 'et mer jernnyshk du ja
 mäsks "nog Gedagörjor ja"

Ännu idag används ut-
 bycket t.ex. Om någon äter
 sakta kan man säga "Himmor
 du int mä i skedagörjor"?

Efter måltiden stegade
 man av sin trärked och pla-
 cerade den på sin bestämda
 plats i kniv- o skes tälningen.
Kniv- o skes tälningen var
 en bräda som placerats i ka-
 sammilsborn.

Landsmålsarkivet Uppsala. 14106
 V. Wendin 1940. VALBO, GST.

ULMA 14106. VIVI Wendin. 1940
 GST. VALBO
 Frgl. M 82

ULMA 14106. V. W. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 14106
V. Wendin 1940. VALBO, GST.

ket i Augörr. I bräddarn brade man
gjort brack i vilka skedarna placere-
rats så att skubbla alltid var
riktat nedåt.

Kniv har använts även
i vardagslag, men det var mesta-
dels en stid- eller fällkniv. Gaff-
eln kom senare, men den
användes, om också inte så
allmänt, i de nu levande
äldstes barndom. Dessa första
gafflar hade endast två ånglar.

Även salrikas var två eller
tre användes ibland i var-
dagslag. Men man kunde också
längs tillbaka i tiden äta
på järna bordskivans. Dessa

ULMA 14106. V. W. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Landmålsarkivet Uppsala. 14106
V. Wendin 1940. VALBO
GST.

gunga??

2

sed berde kvar i rockrens utskanter
in på 1900-talet

"Anna berättade, o hon ä
ju bäro" 40 år, att då hon var
till boars (Valbo bodtrakter)
så där åt dom på bäro" bodö
o maka ner skalero" på göbro"
Ni kan tänka Er så onasit
Men annars had då folk vita
bräsbalkar. O dom skura
dom då, så dom va så vit
o fin." (A.L.P)

Man åt ofta köttet
på en brösit.

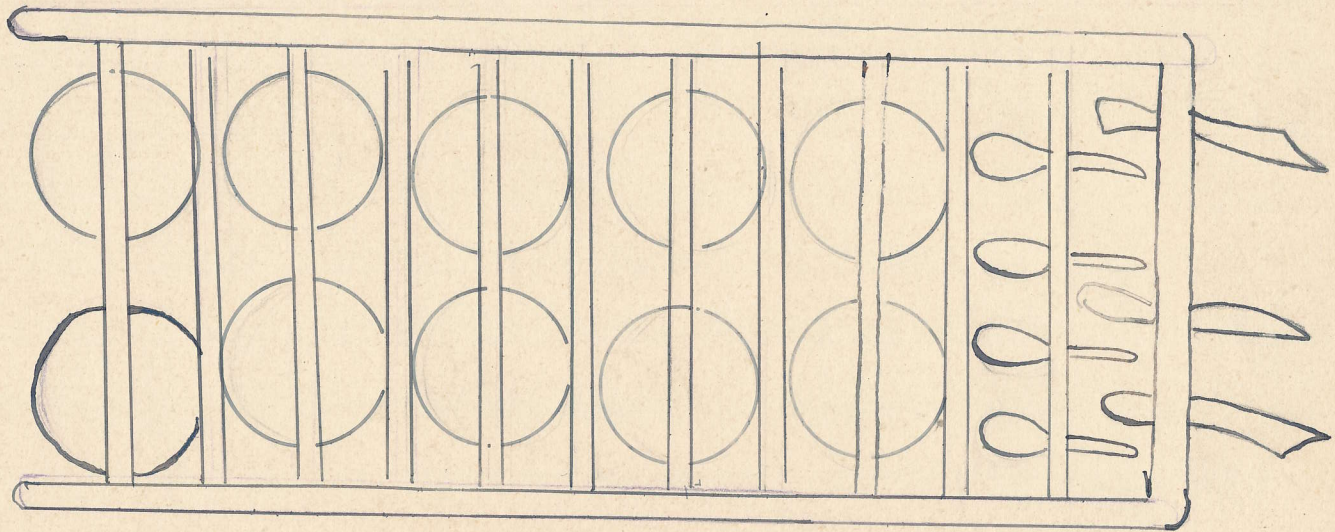
23. Om matbordet var mycket
belamrat och gjorde ett starrigt
onasit eller nasit = oerbjödligt, obe-
hagligt.

ULMA 14106. VIMI Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Landsmålsarki vet Uppsala. 14106
V. Wendin 1940. VALBO
GST.

4 1/2" storbräda från Vredas.

*Längd 90 cm.
Bredd 40 cm.
Fälthens dia-
meter omkr. 18 cm.*

Landsmålsarkivet Uppsala. 14106
V. Wendin 1940. VALBO, GST.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940

GST. VALBO

Frgl. M 82

uttryck kunde man säga: "Då var ut söm i sken had släp ner på bordö."

Om matbordet var alltför somt kunde man säga: "att då va magöit" eller "dålit mä forskapör". (Man kunde sa säväl djur som människor i forskapör eller till forring. Med uttrycket merras väl när mast utfodring eller mat-hällning).

24 Ohänt på orten.

25. Att röka ut de bästa matbitarna ansägs vara dåligt bodskrik. "Han har då ingön skam i sä. jämt rittör han

ULMA 14106. V. W. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

o glösa eller dom bästa bita-
na

"Hä" va ordning när vi sat
te bo. De vant o safs at man
dom had test bärbäron int"

ämb

Imör borde man int gärna
äta till annan sovel. På en del
häll vägade man knappt röra
möret trots att det rattes fram
på bordet. "da stog dar bars
fo syrs skel"

Att man skulle tiga under
älsandet var ingen bestämd re-
gel. Men ofta "lät man väl
maten lyska mun". I Gille so-
kens användes man följande
ordspråk. "Ät och tigi, så gör

ULMA 14106. V. W. Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

i Valbo."

Bland dagsverksare och småbrukare i Valbo går ett annat ordbråk. "Du gör som bänderna äter Dig värmätt på en simma."

Efter dagens huvudmål vila man ofta midde. Drängarna kunde ta rocken och knöla ihop och lägga under huvudet, då de lå' sig att vila på golvet framför spisen.

27. Man tyckte det var obehagligt att komma in i en gård, när familjen satt och åt. Man var rädd att de skulle tro, att man smälte

ULMA 14106. V. Wendin. 1940

GST. VALBO

Figl. M 82

Uttrycket "komma i känn-
skott för nån." finns i dialekten.
Men därmed menas mera kom-
ma oförmodat i rikke för någon,
eller oförmodat sammanträffa
eller möta någon. Uttrycket
tycker ofta att sammanträffan-
det var bra förargligt eller mind-
re önskvärt.

Es

Lagermän: Lisa Olsson Gefe f.
i Mackmyra 1854. Anders Eriksson
f. i Värbyggeby 1857. Olof Vertlin
f. vid Slätten Värbyggeby 1857.
Harin Lindbröm Mackmyra
f. i Bräcka 1863. Erik Norbröm So-
fiedal f. i Järvsta 1864. Johan
Andersson f. i Bräck 1871. Anna
Andersson f. i Bräck 1876. P. Pers-

ULMA 14106. V. M. Wendin. 1940
GST. VALBO
Fgl. M 82

son f. i Öhrn 1889. Anna-Lisa Persson
f. i Grännamn Häcklinge 1864.

Mackmyra den 25.10.1940
Vivi Wendin

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Mackmyra den 29.11.1940

Herr Fil. lic. Folke Hedblom,
Uppsala.

Tack för brevet jag hade
redan gått igenom alla frågorna
i de senaste brevet med Pelle-Pers
Pelle. Men för säkerhets skull gick jag
dit och tog mig ytterligare en
praktiska. Dessutom var jag till
gumman Lindström och frågade
henne också.

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Frgl. M 82

Jag hoppas, att jag nu inte
hoppas över någon av frågorna,
som jag inte besvarade i mitt
förra brev.

Först verbet möta. Efter vad
jag fått fram, så tycker jag, att det
kan betyda smygäta. Jag frågade
gumman Lindström "ja möta då"
kan betyda myttsja. Om dörr gick
o ät mellan möbels, jag smygät
så att säga, så sa ve, att dörr gick
o möta o ät. Men så sa ve om
när vela dra ät så o lägg på
hög. "än då vill då möta o ve."
Pell-Oers Pelle sa också, att ordet hade
en så vidträkt betydelse. I samband

ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940
GST. VALBO
Fragl. M 87

med äta ville han göra gällande,
att det som Ni skrev, skulle betyda
äta envist och ihärdigt, att äta
på förlagor. d. v. s. äta så att
man skulle stå sig utan att be-
höva äta på länge, om det skulle
behövas. Men det finns ett annat
verb också "förl i sä". Det användes
i betydelsen äta stora mängder,
eller äta länge och ihärdigt.
De äldre säga ibland äftvär om
aftonvard. Det finns för resten ett
ordbråk, som lyder. "ve ska gvar
lite te mörro öro sa sögbomör om
äftvär". Han var nämligen mäl.

Smör heter smör. ULMA 14106. Vivi Wendin. 1940

GST. VALBO

Frgl. M 82

junge eller jönga äro inte kända.
Gröten = gröt, kalen = kälva.

Musmör skall ändras till messmör,
frögäs till frökas, träften till
träffen.

Så till ordet supran. En del
säger faktiskt kon. Men som gammal
malt är ordet neutralt.

Malen = malt, skalen = skälva,
sy ihop = sijn ihöp.

Helningar

Vivi Wendin

P.S. Det är en sak, som gäller djurbenämningar,
som jag ville fråga om. En del säger kälva om
fären. Så säger t. ex. Nyböcks. En del säger kälva.
Så säger t. ex. Ol-jöns. Han är ju äldre. Det rätta är väl
rättare? Hur skall jag göra vid renskivningen?